

Landeigenaars in Termunterzijlvest (ca. 1520)

door R.H. Alma

Inleiding

Van de vele Groninger zijlvesten en dijkrechten bestaan uit de periode vóór 1600 diverse lijsten van grastallen, die inzicht bieden in het landbezit en -gebruik. Zij zijn zeer verspreid overgeleverd: van een aantal zijlvesten is niets bewaard gebleven, terwijl van een sommige praktisch volledige overzichten bestaan. De oudste lijst van grastallen heeft betrekking op een deel van het Slochterzijlvest en dateert voor een deel uit de 14de eeuw en voor een deel uit ca. 1400, ca. 1445 en ca. 1460¹. Uit ongeveer 1455 dateert een lijst met grastallen van de Harbaringebuurschap in de Oosterstadshamrik, die vergezeld gaat van grastallen van de andere delen van de stadshamriken uit ca. 1510². Uit ca. 1490 stamt verder een dijkrol van Eenrum, Pieterburen en Westernieland, waarin tevens enige oudere eigenaren uit de eerste helft van de 15de eeuw vermeld worden. Van ieder dijkpand worden ook de latere gebruikers van ca. 1590 en ca. 1635 vermeld³. Tenslotte kan nog een dijkrol van Paterswolde uit ca. 1490 vermeld worden, weliswaar buiten de provincie Groningen gelegen maar ressorterend onder het Aduarderzijlvest. Kenmerkend voor deze oudste lijsten is dat zij geen gebruikers maar eigenaren geven: in de loop van de 16de zijn de waterstaatslasten aan de landgebruikers gekomen.

De grastallen van het Termunterzijlvest die hieronder uitgegeven worden, geven eveneens de landeigenaren. De lijst is niet gedateerd, maar op grond van de vermelde namen is het mogelijk de tijd van samenstelling bij benadering vast te stellen. Zo treffen we onder anderen aan 'Juncker *Jueryen*', die identiek is met *Jurjen Addinga*, overleden tussen 1515 en 1523. Ook *Snelger Houwerda* overleed vóór dit laatstgenoemde jaar. Een datering van ca. 1520 behoort daardoor tot de mogelijkheden, hoewel de lijst ook nog wel een tiental jaren ouder zou kunnen zijn.

Achter verschillende onderdelen van het beschreven gebied staan getallen: Reiderhamrik 5½^c enz. Normaal betekent dit 550 ('c' = 100), maar waarschijnlijk is 'honderd' hier gebruikt in de ouderwetse betekenis van de zogenaamde grote honderd, nl. 120. Er bestaat namelijk een verklaring van 1565⁴, waarin een aantal oudere inwoners van Klei-Oldambt vertellen over de situatie vóór de dijkdoorbraken. Zij verklaren hoe van alle landen die in 1521-1524 nog heel groot waren, in 1565 weinig is behouden, zoals de keldermeester van het klooster Termunten 'uuth sekere olde Registers upgelesen heft': 'Groete Munte van soven hondert grasen, Fimel van seshondert end vyftich grasen, Dallingeweer van soven hondert grasen, Bamsum van soven hondert end twintich grasen, Reyde van negen hondert grasen, Lutke munte van

¹ Uitgegeven in: R.H. Alma en O. Vries, 'Summa agrorum in Slochtra. Een gedeeltelijk Oudfriese tekst uit de Ommelanden', *Us wurk. Tydskrift foar frisistyk* 39 (1990) 1-48.

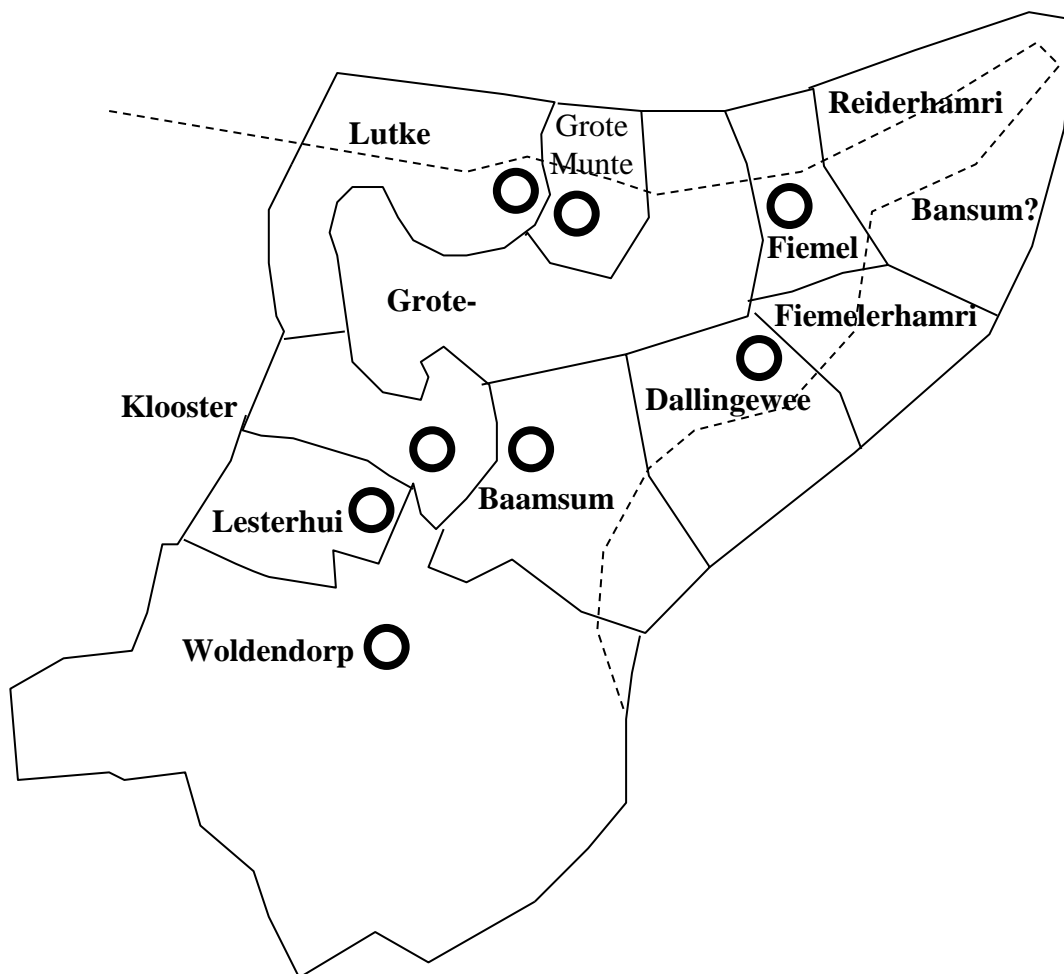
² O.a. in R.A.G., Hs. in folio 13b, pag. 790-792 en H.J.K., inv.nr. 2328, fol. 18v-25r.

³ Arch. Noorderzijlvest Onderdendam, Arch. Dijkrecht van Pieterburen c.a., inv.nr. 18.

⁴ Gedrukt in: G.A. Stratingh en G.A. Venema, *De Dollard of geschied-, aardrijks- en natuurkundige beschrijving van dezen boezem der Eems* (Groningen 1855) 316-321, vgl. *Ibid.*, 46, nt. 43..

vyffhondert vyfflich grasen, elcke hundert tot ses stygen gerekend' [1 stige = 20]. Hiervan waren, volgens de verklaring, in 1565 overgebleven in Grote Munte, Fiemel, Dallingeweer en Baamsum 1637½ gras en in Lutke Munte 473 grazen. De getallen uit de 'olde registers' komen deels overeen met de grastallen per buurschap die we in onderstaande lijst vinden.

Opmerkelijk is de vermelding van de plaats Bansom. In eerste instantie zou men verwachten dat hiermee Baamsum bedoeld is, ware het niet dat de volgorde van de onderdelen deze plaats oostelijker lijkt te situeren. Wellicht is hiermee een buurschap ten zuiden van Reide bedoeld, die evenals dit dorp bij een dijkdoorbraak verloren is gegaan. Een mogelijke aanwijzing hiervoor is dat sommige schrijvers 'Bonsum of Baemsum' noemen als een plaats die in de Dollard ten onder is gegaan⁵, terwijl Baamsum, zij het met veel landverlies, behouden is gebleven.

⁵ Stratingh en Venema, *Dollard*, 45.

De hammerke to Reide, Fimele, Dallinckwer etc.

De Reyder hamrick 5½^c grase

Juncker Jueryen	60 graesse
Folckmer Syckens	40 g.
Gese Lewens	-
Hayke toe Potk ⁶	5 g.
Ufko to Widdelsweer	9½ g.
Duerko to Koldeborch	5 g.
Onno to Bunne ⁷	20 g.
Hilbrant to Wymeer	16
Focke Herens	2
Udo van Reyde	3
Lubbert Clandt	-
Hinrick van Camphues	60 g.
Gerryt Luetyens	32
Hebele Volens	25
Amk(?)ke to Noertwert	15
Boelke Herens myt syn broders to Oosterwytwert	2
Wyttewerum	18
Rensche Eppens	15
Adde Hemmens	11
Habbe Takens	2
Closter to Reyde	48
Walrich Bouen	50
Hayo Bunnens, Remmert Luedens tsamen	26
Wyert Habbens	15½
Dye Reyder hyllygen	70

Oick Bansum

Oosterwerummer hilligen	6 g.
Docter Hermen to Emden	27½ g.
Aylke Eppe Hermens in Oestwolt	21
De provest	9 demet bet 16 grasen noch 4 grasen
Wye Febens	23 g.

Fymeler hammerick

Wyart Habbens	7½ grase
Reyder hillighen	12

Wittewerum	40 ende 7 grase
Cloester Reyda	35
Cloester ter Munten	40 min ½
Oesterwerum	31
Eppe Bawckens	27
Woltter Sygers	50
Lewe	50
Hemke to Maerhuys	30
Acke Ebbens	13
Eysse Garmens	37°
Uncke	6°
Egbert Nannekes	18½
Geert Fimele	11
Groete Hayke	11
Hayke to Potkum	9
Folckmer Sickens	9
Boelke Herens	4½
Udo	5
Frerick Mennens rom [= zoen?]	8

Woldendorp 10^c grase stad Gronnigen

Lesterhues in Olde hamrick 4^c min 6°

Braemssummer⁸ 7^c

Haye Eppens	83 grass
Reynt Tyens	33
Epke Rewns [sic]	75
Date Buwens	89
Amme	18 noch 6
Dode Febens	60
Junge Tye	12½
Autke	11
Hermen Leffers	10
Lewe	18°
Here Poppe to Bynnegum	11
Engelke to Moller	4
Her Dole	32
Kloster ter Munten	80 myn een graes
Snelgher Houwerda	42 34 ⁹
Epke Aeyens	21
Remert Luedens	10

⁶ = Petkum.

⁷ = Bunde.

⁸ = Baamsum

⁹ '34' met dezelfde hand later bijgechreven.

<i>Meenolt tho Wynschote</i>	1 demet	<i>Her Poppe</i>	1
<i>Reyt Remken</i>	9½	<i>Eltke Ayens</i>	15
<i>Frouke Bartoltz</i>	25	<i>Reynt Tyens</i>	53
<i>Wiben Hemmens</i>	9	<i>Engelke Muller</i>	5
		<i>Snelgr [sic] Houwerda</i>	13
Dallengewerster hamrick 6½^c		<i>Nyencloester</i>	18°
<i>Lubbert Clant</i>	40	<i>Dodde Wylrycks</i>	12
<i>Cloester ter Munte</i>	10	<i>Dye raet van Gronnygen</i>	27°
<i>Wylrycks</i>	3	<i>Eppe Herens</i>	22½
<i>Egbert Nannikes</i>	42	<i>Unko to Wynscote</i>	31
myt syn moeder lant		<i>Anne</i>	10
<i>Haye Tammens</i>	6	<i>Engelke Muller</i>	2
<i>Ewe unde Sibeke Tyaers</i>	75	<i>Wye Sebens to Fynserwolde</i>	7
<i>Aylke ende Dode Tyddens to Oestwolt</i>		<i>Haye Eppens</i>	1
<i>Harmen Lefferts</i>	10½	<i>Rensche Eppens</i>	8
<i>Daete to Baemssum</i>	20	<i>Harmen Gisens</i>	10
<i>Yunge Tye</i>	1	<i>Eppe Bawckens junge Febeken heert</i>	-
<i>Lutke Muntster hillighen</i>	2	<i>Frouke Bartoltz</i>	3
<i>Eltke Aeyens</i>	30	Tho Fymele	
<i>Lewe</i>	24	<i>Froucke van Gelee</i>	17½
<i>Heer Poppe to Bingum</i>	9	<i>Habbe Taekens</i>	2½
<i>Eppe Herens</i>	3	<i>Ubbe Dullens</i>	3½
<i>Anne</i>	7	<i>Junge Johannes to Emden</i>	6½
Grote Muntster hamrick 7^c		<i>Yke Hemmens</i>	22
<i>Lewe</i>	69	<i>Froucke Bartoltz</i>	3
<i>Junge Tye</i>	25	<i>Eltke Ayens</i>	100
<i>Lubbert Clant</i>	3	Grote Munte	
<i>Alyt Florys</i>	4 deymet	<i>Her Menne</i>	52
<i>Doctor Hermen</i>	7	<i>Dye vicaris</i>	54
<i>Jaye to Veenhussen</i>	12	<i>Prebende</i>	30
<i>Elleke Rewens</i>	5	<i>Dye hyllyghen</i>	100 ende 10
<i>Harmen Leffers</i>	13		
<i>Dode Febens</i>	20	Lutke Muntsamer hemryke 6½^c	
<i>Cloester Munten</i>	36	Cloestter ter Munte 3^c	
<i>Victor Vrese</i>	21		